

Met gedeelde ogen kijken

In 2001 publiceerde de Stuurgroep Islam & Burgerschap *Hou vast aan je dromen. Essays van jonge moslims over burgerschap*. Mohammed Benzakour (publicist, schrijver en o.a. lid van de Raad voor Cultuur) besloot dit boekje met een korte opmerkelijke tekst met de titel 'Troost voor de allochtoon':

De leerstelling dat ik geschapen ben

Naar Zijn evenbeeld en gelijkenis,

Bracht mij tot het inzicht

Dat God een allochtoon is.

Stel dat we dit opvatten als een interessante suggestie, en stel nu dat diaconie zoets is als 'naar de wereld en de mensen kijken met Gods ogen' – dan zou het voor christenen die zich diaconaal (willen) inzetten, toch voor de hand liggen en zelfs verrijkend zijn wanneer zij samen met allochtonen – met gedeelde ogen – naar de wereld om ons heen proberen te kijken. Wat valt er dan te zien?

De vuilnisoorlog

Nasim Khaksar werd in 1944 geboren in Iran. Onder het regime van de Sjah zat hij jarenlang in het gevang vanwege zijn geschriften. Onder het nieuwe bewind wachtte hem hetzelfde lot en werd hij zelfs ter dood veroordeeld. Sedert 1983 woont hij als balling in Nederland. Van zijn hand is in *Hou vast aan je dromen* een bizar verhaal opgenomen onder de titel 'De vuilnisoorlog', dat aldus begint:

"Mijn Nederlandse buurman zegt dat alle vluchtelingen gek zijn. Volgens mij bedoelt hij te zeggen: jullie Iraanse vluchtelingen. Maar zo ver durft hij niet te gaan. Ik heb bovendien nog nooit gezien of gehoord dat hij, behalve met mij en mijn vrienden, contact had met vluchtelingen uit andere landen. Ik heb het hem zelf horen zeggen dat wij gek zijn, en wel omdat, zoals hij heeft vastgesteld, wij ons altijd druk maken over zaken die volgens hem ver van ons bed zijn en van geen belang voor ons huidige leven. We discussiëren over van alles, maar slaan geen acht op zaken die ons leven direct beïnvloeden."

Nasim Khaksar woont in een buurt waar al maanden gediscussieerd werd over de vraag of de grote betonnen vuilcontainer naar een andere plek in de straat moest worden verplaatst omdat de buurt en het uitzicht erdoor verpest werden. Dat was hem volkomen ontgaan. "Je bent echt gek", wees de buurman hem terecht.

"Al meteen nadat ik in deze buurt was neergestreken, werd de vuilcontainer een bron van onenigheid tussen mij en de burens. Op de eerste of tweede dag verzamelde ik de rommel uit mijn appartement in plastic zakken en bracht die weg. Het afval gooide ik in de container en de rommel die er niet in paste, legde ik ernaast. Ik zag dat er een paar stukken hout een beetje uit de container staken, maar daar besteedde ik verder geen aandacht aan. Ik was me van geen kwaad bewust: voor mij hadden al veel anderen hun rommel daar neergegoot." Maar de buurman bracht hem bij de les en wees hem op zijn onverschilligheid: "Je bent echt gek."

Een tijd later stuurde de gemeente een brief naar alle buurtbewoners met een uitnodiging voor een vergadering over de problemen die de vuilcontainer in de buurt veroorzaakte. Nasim Khaksar had niet het gevoel te maken te hebben met een echt serieuze aangelegenheid; na heftig aandringen van de buurman ("Iedereen maakt ook maar ruzie") beloofde hij als een brave schooljongen aanwezig te zullen zijn.

"Maar door omstandigheden kon ik toch niet. Een van mijn vrienden uit Duitsland stond plotseling op de stoep. We spraken over de verkiezingen in Duitsland en over de mogelijke overwinning van de Groenen. En we discussieerden over de vraag hoe de Republikeinen de publieke vernedering van Clinton uitbuitten." Door die gesprekken vergat hij zijn belofte aan

de buurman totaal. Die kwam na de vergadering prompt verhaal halen. Schuldbewust nodigde Nasim hem uit om een glas wijn te komen drinken met zijn Duitse vriend. “Om de stilte te verjagen en mijn verzuim uit zijn gedachten te bannen, legde ik uit waar mijn vriend en ik over hadden gesproken. Mijn Nederlandse buurman luisterde zwijgend. Hij dronk zijn wijn en stond op. Bij de deur zei hij nog eens dat ik de komende vergadering niet moest vergeten. En hij zei er meteen achteraan dat we die vuilnisbak moesten zien te behouden.”

Ook de tweede keer kwam de vergadering Nasir slecht uit: uitgerekend die avond kwam een Iraanse dichter in de stad voorlezen uit zijn werk. Nasir ging zich verontschuldigen bij de buurman. “Hij zei: ‘Maar die vergadering is heel belangrijk. Het gaat niet zozeer om de plaatsing van de vuilnisbak als wel om je sociale opstelling. Het is je sociale plicht.’ Ik werd een beetje kwaad door het gebruik van die zware woorden en de toespeling op mijn democratische gehalte.” Maar de buurman had geen oren naar de tegenwerpingen van Nasir: “Jullie vluchtelingen zijn allemaal niet goed bij je hoofd’ klonk het bot.”

Op de avond van de tweede vergadering over de vuilcontainer gebeurde er iets waardoor Nasir Khaksar ook niet naar de voordrachtavond van de Iraanse dichter ging. De Koerdische leider Ocalan was opgepakt in de Griekse ambassade in Kenia. “Ik hoorde het van mijn ongeruste Koerdische vrienden en nodigde hen bij mij thuis uit om het nieuws te volgen. Tien jaar ballingschap hadden me geleerd dat je beter bij elkaar kunt zijn dan in je eentje zitten. In eenzaamheid word je bekropen door allerlei verwarde gedachten en ideeën. Vooral als je jong en politiek actief bent. Misschien voelde ik me daarom minder eenzaam toen die jongens me opbelden.”

Intussen woedde er een vuilnisoorlog in de buurt: de container werd weggehaald; buurtbewoners die het er niet mee eens waren, zetten ongezien hun vuilniszakken onder het balkon van de overburen, de winnaars; de politie dreigde met boetes en patrouilleerde voortdurend. Nasir Khaksar manoeuvreerde er als oppassende burger omzichtig langs en tussendoor – hij had wel wat anders aan zijn hoofd.

“Ondertussen was de oorlog op de Balkan uitgebroken. De NAVO bombardeerde steden en Joegoslavië om Kosovo te verdedigen en ik zat dagenlang aan de tv gekluisterd om het nieuws te volgen. Ik was bang dat de oorlog zich zou uitbreiden. Mijn Nederlandse buurman die ik in die dagen af en toe sprak, gaf mij de schuld van de onrust die in de buurt was ontstaan. Als ik maar op de vergadering was geweest, zou alles zijn opgelost, dacht hij. Elke keer als we elkaar tegenkwamen zei hij sarcastisch: ‘Zie je wel! Daarom zeg ik dat jullie gek zijn. Begrijp je wel?’. Ik weet nog steeds niet goed wat ik moet antwoorden. Ik ben druk met mijn werk en soms, als ik afgemat ben door de voortdurende oorlogen en door het verdriet waar altijd weerloze mensen het slachtoffer van zijn, schuif ik de gordijnen opzij en kijk naar buiten, naar de zon en de bomen. En ik zie de kier in de gordijnen van de burens aan de overkant die nieuwsgierig en onbeschaamd de straat afspeuren. Naar het witte vierkant op de stoep (waar de container stond) en het grasveld waar nog altijd een paar plastic zakken liggen. En dan naar mij, die gekke buitenlander, die wel in de gaten heeft dat de oorlog over de vuilcontainer in onze straat nog niet beëindigt is.”

Dialogo tussen islam en christendom

Het is blijkbaar niet eenvoudig met gedeelde ogen naar de wereld om ons heen te kijken. Maar het kan wel. En het moet ook. Hamza Zeid Kailani is van geboorte Palestijn, afkomstig uit Jordanië. Sinds 1965 woont hij in Nederland. Hij is sterk betrokken bij alle vormen van dialoog tussen moslims en christenen, werkzaam als imam voor moslimgedetineerden in enkele justitiële inrichtingen en actief bij de Interkerkelijke Stichting Kerken en Buitenlanders te Utrecht. In *Kernmomenten in de islam* pleit hij voor de dialoog:

“Een moslim ziet en erkent God als de Barmhartige en de Alvergever. Op die barmhartigheid en vergiffenis rekent de moslim ook. Zo zien we dat het beeld dat de moslim van God heeft, een beeld is van de allerhoogste macht die er is. Een macht van licht en verlichting, van straf en vergeving waarbij het vergeven het meest centraal staat. Een macht vol van genade. Een macht die zich over de mensheid ontfermt. Een macht die een heerlijke en zalige beloning voor de gelovigen, in het hiernamaals, voorbereidt.

Zo zou ik vele bladzijden vol kunnen schrijven over het godsbeeld zoals ik dat ontleen aan de 99 schone namen. De vraag is: wat hebben wij als moslims gemeen met andere geloven en wat scheidt ons van hen? Voor een antwoord moet ik me helaas beperken tot het christendom omdat ik daar de meeste kennis over heb opgedaan. Ik ben ervan overtuigd dat islam en christendom heel veel overeenkomsten hebben. Het godsbeeld dat wij ontleen aan de schone namen van de Allerhoogste moet als muziek klinken in de oren van een christen. Genade, vergiffenis, liefde en barmhartigheid zijn de begrippen waar wij het aardig over eens kunnen zijn. De tien geboden hebben evenveel betekenis voor de moslim als voor de christen. Beide godsdiensten kennen een dag des oordeels. Beide hebben de goddelijke opdracht gekregen de schepping heel en in ere te houden. Dat alles zou genoeg reden moeten zijn om een goede samenwerking op te bouwen.

Helaas ziet de realiteit er anders uit. We hebben elkaar eeuwenlang met alle mogelijke middelen bestreden. Er werden naar mijn idee altijd onlogische redenen aangevoerd om die oorlogen te rechtvaardigen. Wat is er rechtvaardig aan oorlog voeren? Het heeft waarschijnlijk meer met macht dan met religie te maken.

We hebben gezien dat moslims en christenen het over veel punten wel eens kunnen worden. De overeenkomsten mogen dan ook veruit in de meerderheid zijn, de verschillen zijn daarentegen keihard en radicaal. Wat scheidt ons eigenlijk?

Ik wil hier alleen de twee grootste verschillen noemen. Het eerste is het begrip God. Vreemd genoeg brengt het woord ‘God’ ons bij elkaar, maar tegelijk scheidt het ons. Want we zijn het wel eens dat we dezelfde God aanbidden, maar het beeld dat we daarbij voor ogen hebben verschilt nogal.

Der meeste moslims denken hier op een ‘logische’ wijze over. Ze accepteren het feit dat mystiek en mysterie onderdeel van het geloof zijn. Daarom geloven ze dat ze God niet hebben gezien en ook nooit kunnen zien. Ze geloven blindelings en vragen niet naar zijn uiterlijk. Ze leggen zich neer bij het onmetelijke verschil tussen God en mens. Door een moslim mag absoluut geen concreet beeld van God gevormd worden en God mag zeker niet vergeleken worden met het uiterlijk van de mens. Dat ligt bij christenen wel even anders. Zij geloven dat de mens geschapen is naar Gods beeld. Ze gaan zelfs nog verder en geloven dat Jezus Christus zoon van God is. Dat maakt het verschil nog scherper en radicaler. Voor de moslim is God een perfecte eenheid en kan er beslist niet over een drieëenheid gesproken worden.

Het tweede verschil is even sterk of misschien nog wel sterker. Het gaat niet over de leer van beide geloven. Het gaat over onze menselijke gedragingen en onze eigenwijsheid. We, moslims en christenen, zijn beide zozeer verhard in onze huidige standpunten dat we niet accepteren dat we als mensen fout kunnen zijn. Volgens mij beseffen we allen dat we elkaar hard nodig hebben en dat we met elkaar samen moeten werken. Maar de arrogantie weerhoudt ons van het toegeven aan de realiteit. Met alle respect voor de christenen, die ik zeer waardeer, moet ik helaas zeggen dat het superioriteitsgevoel dat onder hen heerst, het de moslim moeilijk maakt om zich als gelijkwaardige gesprekspartner te voelen. Om een dialoog te kunnen beginnen staat de gelijkwaardigheid centraal. Zonder die gelijkwaardigheid zullen we nooit uit de huidige vertroebelde relatie raken.”

“Een goede verstandhouding is een eerste vereiste voor een hoopvolle toekomst. Gelukkig stijgen er momenteel van beide zijden goede tot zeer hoopvolle geluiden op die vragen om een positieve dialoog. (...) Wat de moslims betreft zijn de religieuze motieven aanwezig in de Koran. Ik kan mij niet voorstellen dat het Evangelie niet hetzelfde voor de christenen voorschrijft.

Ook de niet-religieuze motieven zijn van groot essentieel belang. Enkele voorbeelden hiervan zijn te vinden als we kijken naar de huidige toestand in de wereld. Vele gevaren bedreigen onze aarde met op de eerste plaats de milieuvervuiling, de afbraak van ozonlaag en de opmars van de woestijnen. De aarde bezwijkt bijna onder deze druk. Dit alleen al dwingt ons tot samenwerking (...). Daarnaast kampen we nog met de sociale gevaren als gevolg van de scheve economische verhoudingen in de wereld. Moeten we blijven aanzien hoe mensen omkomen van de honger. Is het niet de opdracht van God aan beide partijen om de honger te bestrijden?”

De citaten van Hamza Zeid Kailani zijn afkomstig uit ‘Kernmomenten in de islam. Bouwstenen voor een dialoog tussen moslims en christenen.’, Uitgeverij Gooi en Sticht, Baarn, 1993, pag. 18, 19, 20 en 117.